

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ו

(1)

The Daily Recitation of the Levite's Temple Songs

Rabbi Dr. Aaron Adler
aaron.adler50@gmail.com

1. ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה כג

והמצוה ה"ג היא שנצטוו הלויים לבד לעבוד במקדש בעבודות ידועות כמו נעילת השערים ולומר השיר עם הקרבן. והוא אמרו יתעלה ויתברך שמו (ס"פ קרח) ועבד הלוי הוא. ולשון ספרי שומע אני אם רצה יעבוד ואם לא רצה לא יעבוד תלמוד לומר ועבד הלוי על כרחו. כלומר שהוא חובה וצווי מוטל עליו בהכרח. וזה כלומר עבודת הלויים כבר התבארה מה היא במקומות מתמיד (כו - לו א) וממדות (פ"א ופ"ב סמ"ה). והתבאר גם כן בפרק שני מערכין (יא א) שהשיר לא יאמר אותו זולת הלויים. וכבר נכפל הצווי במצוה הזאת במלות אחרות והוא אמרו (שופט' יח) ושרת בשם יי אלהיו ככל אחיו הלויים ואמרו בפרק שני מערכין (שם) אי זהו שירות שהוא בשם יי הוי אומר זו שירה:

2. ספר החינוך פרשת קרח מצוה שצד מצות עבודת הלוי במקדש

להיות הלויים עובדים במקדש להיות שוערים ומשוררים בכל יום על הקרבן, שנאמר [במדבר י"ח, כ"ג], ועבד הלוי הוא את עבודת אהל מועד. ולשון ספרי [כאן], שומע אני אם רצה יעבוד ואם לא רצה לא יעבוד, תלמוד לומר ועבד הלוי הוא, על כרחו, כלומר שהדבר ההוא חובה וענין מוטל עליו בהכרח. ונתבאר כמו כן בפרק שני מערכין [יא ע"א] שהשיר בפה לא יאמר אותו לעולם אלא הלוי. ונכפלה מצוה זו בלשון אחר בתורה, שנאמר [דברים י"ח, ז'], ושרת בשם ה' אלהיו, ואמרו שם בערכין, אי זהו שירות שהוא בשם ה', הוי אומר זו שירה. משרשי המצוה, לפי שכבוד המלך והמקום הוא להיות שם אנשים ידועים משבט ידוע קבועים לשרות, ולא יכנס זר ביניהם לעבודה, כעין מלכותא דארעא ימנו להם אנשים ידועים נכבדים להיות כל מלאכת ההיכל נעשית על ידם, כי לא ראוי למלך שיטנה בכל יום משרתים לפניו ויהיו הכל משתמשים בכתר שרות המלך, זה דבר ברור הוא.

3. תלמוד בבלי מסכת סוכה דף נ עמוד ב

תנו רבנן: החליל דוחה את השבת, דברי רבי יוסי בר יהודה, וחכמים אומרים: אף יום טוב אינו דוחה. אמר רב יוסף: מחלוקת בשיר של קרבן, דרבי יוסי סבר: עיקר שירה בכלי, ועבודה היא, ודוחה את השבת. ורבנן סברי: עיקר שירה בפה, ולאו עבודה היא, ואינה דוחה את השבת. אבל שיר של שואבה - דברי הכל שמחה היא ואינה דוחה את השבת.

4. מסכתות קטנות מסכת סופרים פרק יח הלכה ב

למה אמרו שיאמרו מזמורים בכל חודש וחודש, כר' שמעון בן לקיש דבעא קמיה ר' יוחנן, מהו לומר שיר בלא נסכים?.... לפיכך נהגו העם לומר מזמורין בעונתן, דתנינן תמן, שיר שהלויים היו אומרים בבית המקדש, ביום הראשון היו אומרים, ל"י הארץ ומלואה תבל ויושבי בה, בשני היו אומרים, גדול יי ומהולל מאד בעיר אלהינו הר קדשו, בשלישי היו אומרים, אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפט, ברביעי היו אומרים, אל נקמות יי אל נקמות הופיע, בחמישי היו אומרים, הרנינו לאלהים עוזינו הריעו לאלהי יעקב, בששי היו אומרים, יי מלך גאות לבש לבש יי עוז התאזר אף תכון תבל כל תמוט, בשבת היו אומרים, מזמור שיר ליום השבת, מזמור שיר לעתיד לבא, ליום שכולו שבת ומנוחה לחי העולמים; שכל המזמור פסוק בעונתו מעלה עליו כאילו בנה מזבח חדש והקריב עליו קרבן.

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ו

(2)

5. תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף לא עמוד א

תניא, רבי יהודה אומר משום רבי עקיבא: בראשון מה היו אומרים - לה' תאריך ומלואה, על שם שקנה והקנה ושליט בעולמו. בשני מה היו אומרים גדול ה' ומהלל מאד, על שם שחילק מעשיו ומלך עליהן. בשלישי היו אומרים אלהים נצב בעדת אל, על שם שגילה ארץ בחכמתו והכין תבל לעדתו, ברביעי היו אומרים אל נקמות ה' - על שם שברא חמה ולבנה, ועתיד ליפרע מעובדיהן. בחמישי היו אומרים הרנינו לאלהים עוזנו - על שם שברא עופות ודגים לשבח לשמו. בששי היו אומרים ה' מלך גאות לבש - על שם שגמר מלאכתו, ומלך עליהן. בשביעי היו אומרים מזמור שיר ליום השבת - ליום שכולו שבת. אמר רבי נחמיה: מה ראו חכמים לחלק בין הפרקים הללו? אלא: בראשון - שקנה והקנה ושליט בעולמו. בשני - שחילק מעשיו ומלך עליהם, בשלישי - שגילה ארץ בחכמתו והכין תבל לעדתו, ברביעי - שברא חמה ולבנה ועתיד ליפרע מעובדיהן, בחמישי - שברא עופות ודגים לשבח לשמו, בששי - שגמר מלאכתו ומלך עליהם, בשביעי - על שם ששבת...

6. פירוש המשנה לרמב"ם מסכת תמיד פרק ו' משנה ז

כבר נתנו טעמים בגמ' ראש השנה מדוע בחרו מזמורים אלו לימים הללו ואמרו כי ביום הראשון לה' תאריך ומלואה לפי שבו התחילו מעשה בראשית. ובשני שבו נחלקו המים ונעשה הרקיע למטה ממנו אמרו גדול ה' ומהולל מאד. ובשלישי שבו נתגלתה הארץ אשר בה יהיה הדין והדינים אומרים אלהים נצב בעדת אל. ברביעי אשר בו ברא השמש והירח אומרים על נקמות ה', שהוא ינקום מן התועים בעבודתם. בחמישי שבו נתגלו מיני בעלי החיים ויש בכך מה שיש מן הנפלאות בשנויי מיניהם ותנועתם מצד עצמם וזולת זה מפלאי בעלי החיים אומרים הרנינו לאלהים עוזנו, לפי שבראייתם מהללים את הבורא ומרוממים. בששי שבו נשלמו מעשה בראשית ונברא גם האדם המבין רוממות ה' לפיכך אומרים ה' מלך וכו'.

7. רמב"ן בראשית פרשת בראשית פרק ב' פסוק ג

ודע, כי נכלל עוד במלת "לעשות", כי ששת ימי בראשית הם כל ימות עולם, כי קיומו יהיה ששת אלפים שנה (ר"ה לא א), שלכך אמרו (ב"ר יט ח) יומו של הקדוש ברוך הוא אלף שנים. והנה בשני הימים הראשונים היה העולם כולו מים ולא נשלם בהם דבר, והם רמז לשני אלפים הראשונים שלא היה בהם קורא בשם ה', וכך אמרו (ע"ז ט א) שני אלפים תהו. אבל היתה הבריאה ביום הראשון האור, כנגד האלף של ימות אדם שהיה אורו של עולם מכיר את בוראו. ואולי לא עבד אנוש עבודה זרה עד שמת אדם הראשון: ביום השני יהי רקיע ויהי מבדיל, שבו היו מובדלין נח ובניו הצדיקים מן הרשעים שנדונו במים: ביום השלישי נראית היבשה והצמיחה ועשתה פירות, הוא האלף השלישי המתחיל בהיות אברהם בן מ"ח שנה (ב"ר סד ד), ואז החל לקרוא בשם ה' (להלן ד כו), וצמח צמח צדיק, כי משך רבים לדעת את ה', כמו שדרשו ואת הנפש אשר עשו בחרן (שם יב ה), וצוה את ביתו ואת בניו אחריו ושמו דוד ה' לעשות צדקה ומשפט, ועלה הענין עד שקבלו זרעו את התורה בסיני, ונבנה הבית ביום ההוא, ואז נתקיימו כל המצוות שהם פירות העולם. ודע, כי מעת היות בין השמשות יחשב כיום מחר, ועל כן יתחיל ענין כל יום קודם לו מעט, כאשר נולד אברהם באלף השני, וכן תראה בכל יום יום: והיום הרביעי נבראו בו המאורות, הגדול והקטן, והכוכבים, יומו ירמוז באלף הד', הוא החל כאשר נבנה בית ראשון, ע"ב שנה אחרי בניינו, עד אחרי הבית השני קע"ב שנה. והנה ביום הזה לכל בני ישראל היה אור, כי מלא כבוד ה' את בית ה', והיה אור ישראל לאש על גבי המזבח, וזרחה להם כל ימי בית שני, והאש על גבי המזבח רבוץ אורם וגלו, כאשר יעדר במולד הלבנה, וזרחה להם כל ימי בית שני, והאש על גבי המזבח רבוץ ככלב, ושקעו שני המאורות בערב היום וחרב הבית: ביום החמישי שרצו המים נפש חיה, ועוף יעופף על הארץ, רמז לאלף החמישי המתחיל קע"ב שנה אחר חרבן הבית, כי בו ימשלו האומות, ויעשה אדם כדגי הים, כרמש לא מושל בו, כלו בחכה העלה, יגורוהו בחרמו ואספהו במכמרתו, ואין דורש את ה':

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ו

(3)

ביום הששי בבקר "תוצא הארץ נפש חיה למינה בהמה ורמש וחיתו ארץ למינה", והיתה בריאתה קודם זרוע השמש, כענין שכתוב (תהלים קד כב) תזרח השמש יאספון ואל מעונתם ירבצון, ואז נברא האדם בצלם אלהים, והוא זמן ממשלתו, שנאמר (שם כג) יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי עשירתו כשעור הנץ החמה ליום (עין פסחים צד א) יבא הגואל שנאמר בו (תהלים פט לו) וכסאו כשמש נגדי, זהו בן דוד הנעשה בצלם אלהים, כדכתיב (דניאל ז יג יד) וארו עם ענני שמיא כבר אינש אתי הוה ועד עתיק יומיא מטא וקדמוהי הקרבוהי, וליה יהיב שלטן ויקר ומלכו, ויהיה זה ק"ח אחר חמשת אלפים לכלות דבר ה' מפי דניאל, (שם יב יא) ומעת הוסר התמיד ולתת שקוץ שומם ימים אלף ומאתים ותשעים. ונראה משנוי הימים משרץ המים והעוף לחית הארץ, כי בתחלת האלף הששי תתחדש מלכות אומה שלטת ואימתני ותקיפא יתירא, ומתקרבת אל האמת יותר מן הראשונות: היום השביעי שבת, רמז לעולם הבא שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים. והאל ישמרנו בכל הימים, וישים חלקינו עם עבדיו התמימים:

8. ויקפדיה

- "שיר של יום" הוא מזמור תהילים שהיו הלויים שרים בבית המקדש. על פי המסורת היהודית (מקורות כגון התלמוד ומדרש "תנא דבי אליהו"), שבעת מזמורי השיר של יום מקבילים לשבעת אלפי השנים של ההיסטוריה והקיום של העולם:
- מכיוון שעל פי חז"ל העולם צפוי להתקיים 6,000 שנה ולאחריהן שנת שמיטה אלוקית (האלף השביעי), הימים מחולקים באופן הבא:
- יום ראשון – האלף הראשון: לה' הארץ ומלואה" (תהילים כ"ד). מסמל את בריאת העולם והכרה בה' כמלך העולם.
- יום שני – האלף השני: גדול ה' ומהלל מאד" (תהילים מ"ח). מסמל את בחירת האדם, התגלות ה' בעולם ובניית הנהגתו.
- יום שלישי – האלף השלישי: אלהים נצב בעדת אל" (תהילים פ"ב). תקופת האבות, מתן תורה והופעת הצדק והמשפט.
- יום רביעי – האלף הרביעי: אל נקמות ה' (תהילים צ"ד). תקופת בית המקדש הראשון, עבודה זרה, חורבן והבטחת הגאולה.
- יום חמישי – האלף החמישי: הרנינו לאלהים עוננו" (תהילים פ"א). גלות בית שני, התפשטות האמונה בין העמים, והסתר פנים.
- יום שישי – האלף השישי: ה' מלך גאות לבש" (תהילים צ"ג). ערב הגאולה והתקופה המודרנית, שבה מלכות ה' מתגלה בעולם לקראת הכניסה לתקופת המשיח.
- יום שבת – האלף השביעי: מזמור שיר ליום השבת" (תהילים צ"ב). האלף השביעי שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים (תקופת העולם הבא)

תהלים פרק צב

- (א) מזמור שיר ליום השבת:
- (ב) טוב להדות לה' ולומר לשמך עליון:
- (ג) להניד בבקר חסדך ואמונתך בלילות:
- (ד) עלישור ועל יגבלי עלי הגיון בכנור:
- (ה) כי שמחתני ה' בפעלך במעשי ידך ארנן:
- (ו) מהגדלו מעשיך ה' מאד עמקו מחשבתך:
- (ז) אישבער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת:
- (ח) בפרח רשעים כמו עשב ויצו כל פעלי און להשמדם עד יעד:
- (ט) ואתה מלום לעלם ה':
- (י) כי הנה איבדו ה' כיהנה איבדו יאבדו תפרדו כל פעלי און:
- (יא) ותרם כראים קרני בלתי בשמן רענן:
- (יב) ותבט עיני בשורר בקמים עלי מרעים תשמענה אונני:
- (יג) צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישנה:
- (יד) שתולים בבית ה' בחצרות אלהינו יפריחו:
- (טו) עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו:
- (טז) להניד כישור ה' צורי ולא יעולתה בו:

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ו

(4)

10. פרקי דרבי אליעזר פרק יט

ובזכות יום השבת נצל אדם מדינה של גיהנם. וראה אדם כחה של שבת, אמר לא לחנם ברוך הקדוש ברוך הוא את השבת וקדש אותה. התחיל משורר ומזמר ליום השבת, שנאמר ונתת לנו שבת, שבתנו ונשכח בקל הדורות, עד שבא משה וחדשו, שנאמר מזמור שיר ליום השבת, ליום שכלו שבת ומנוחה לחיי העולם הבא

11. מתפילת שבת שחרית

לא-ל אשר שבת מכל המעשים, וביום השביעי נתעלה וישב על כסא כבודו, תפארת עטה ליום המנוחה, ענג קרא ליום השבת. זה שיר שבח של יום השביעי, שבו שבת א-ל מכל מלאכתו. ויום השביעי משבח ואומר מזמור שיר ליום השבת: לפיכך יפארו לא-ל כל יצוריו, שבח ויקר וגדלה וכבוד יתנו למלך יוצר כל, המנחיל מנוחה לעמו ישראל ביום שבת קדש:

12. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף יב עמוד א

אמר רבה בר חיננא סבא משמיה דרב: כל שלא אמר אמת ויצא שחרית ואמת ואמונה ערבית - לא יצא ידי חובתו, שנאמר: להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות

13. פירוש רש"י הירש לתהלים צב:יג

התמר נותן פירות, אבל אין לו החזק התמידי וכוח ההתנגדות שיש לו לארו. אמנם לארו יש סגולות אלו אבל פירות אינו נושא. הצדיק - מי שחי רק כדי למלא חובותיו - כל סגולות האלו גם יחד, מצויות בו. שתילתו של הצדיק היא בבית ה', שם שורשיו ומשם הוא שואב את כוחו. אבל פריחתו ופריו אינם בבית ה' אלא בתוך חיי היום-יומיים עד שהוא הופך את כל תופעות החיים ל"חצרות אלוקינר" אשר מסביב לבית ה'.

14. תלמוד בבלי מסכת תענית דף כט עמוד א

אמרו: כשחרב בית המקדש בדאשונה אותו היום ערב תשעה באב היה ומוצאי שבת היה, ומוצאי שביעית היתה, ומשמרתה של יהוירב היתה, והלויים היו אומרים שירה ועומדין על דוכנם. ומה שירה היו אומרים - וישב עליהם את אונם וברעתם יצמיתם. ולא הספיקו לומר יצמיתם ה' אלהינו, עד שבאו נכרים וכבשום, וכן בשניה.

15. מתוך קניות תשעה באב, "ארוי הלבנון"

צדיק רבי אלעזר בן שמוע באחרונה, נהרג במדקרה. יום ערב שבת היה, זמן קידוש וקדש ויקרא. חרב שלפו עליו, ולא הניחוהו בחיים לגמרה. יצתה נשמתו בברא אלוקים, יוצר וצר צורה.